

उपखण्ड – चार
गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन

१३. गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन

१३.१ उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको प्रत्यायन प्रक्रिया

देशभित्र सञ्चालित उच्च शैक्षिक संस्थाहरू गुणस्तरका न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरी सञ्चालित छन् भन्ने सुनिश्चितताको लागि विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले संस्थागत प्रत्यायन प्रणाली लागु गरेको छ । उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले आयोगबाट संस्थागत प्रत्यायन प्राप्तिका लागि पूरा गर्नुपर्ने प्रक्रियाहरू सङ्खेपमा यसप्रकार छन्:

(१) आशय पत्र पेस गर्ने

गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सामेल हुन इच्छुक उच्च शैक्षिक संस्थाले तोकिएको ढाँचामा आवश्यक विवरण र कागजातहरू समेत समावेश गरी शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषद् सचिवालयमा आशय पत्र पेस गर्नुपर्दछ । आशय पत्र स्वीकृत भएको संस्था मात्र स्व-अध्ययन प्रतिवेदन पेस गर्न योग्य हुनेछ ।

(२) स्व-अध्ययन प्रतिवेदन पेस गर्ने

आशय पत्र स्वीकृत भएको उच्च शैक्षिक संस्थाले शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिकामा व्यवस्था भए बमोजिम तोकिएको समयावधि, मापदण्ड र सूचकहरूमा आधारित रही संस्थाको स्व-अध्ययन प्रतिवेदन पेस गर्नुपर्नेछ ।

आयोगले प्रत्यायन प्रक्रियाका लागि स्व-अध्ययन प्रतिवेदन सम्बन्धमा विश्वविद्यालय र विश्वविद्यालय सरहका प्रतिष्ठान, पहिलो चक्रका लागि गुणस्तर सुनिश्चितता प्रक्रिया र दोस्रो वा सो भन्दा माथिका चक्रका लागि सहभागिता जनाउने उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको हकमा देहायबमोजिम छुट्टाछुट्टै मापदण्ड तथा सूचकहरू निर्धारण गरेको छ ।

मापदण्ड (Criteria)	सूचक संख्या (Number of Indicators)
१. शासन र नेतृत्व (Governance and Leadership)	२४
२. पाठ्यक्रम व्यवस्थापन (Curriculum Management)	१७
३. अनुसन्धान,ज्ञान सृजना र विस्तार (Research, Knowledge Generation and Extension/Outreach)	१७
४. भौतिक श्रोतहरू (Physical Resources)	१५
५. विद्यार्थी सहयोग सेवाहरू र कल्याण (Students Support Services and Wellbeing)	९
६. मानव संसाधन (Human Resource)	८

विश्वविद्यालय तथा विश्वविद्यालय सरहका प्रतिष्ठानको गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायनका लागि देहाय बमोजिम
६ मापदण्ड (Criteria) र त्यस अन्तर्गतका १० सूचकहरू (Indicators)

उच्च शैक्षिक संस्थाहरू मध्ये प्रथम चक्रका लागि ८ मापदण्ड (Criteria) र त्यस अन्तर्गतका १२० सूचकहरू (Indicators) निर्धारित छन्।

मापदण्ड (Criteria)	सूचक संख्या (Number of Indicators)
१. नीति र प्रक्रिया (Policy & Procedures)	१५
२. पाठ्यक्रमका पक्षहरु (Curricular Aspects)	१०
३. शिक्षण शिकाई र मुल्यांकन (Teaching Learning And Evaluation)	२१
४. अनुसन्धान, परामर्श र विस्तार (Research, Consultancy And Extension)	१६
५. पूर्वाधार र सिकाइ श्रोतहरु (Infrastructure And Learning Resources)	२८
६. विद्यार्थी सहयोग र कल्याण (Student Support And Guidance)	१४
७. सूचना प्रणाली (Information System)	८
८. सार्वजनिक सूचना (Public Information)	८

उच्च शैक्षिक संस्थाहरू मध्ये दोस्रो तथा तेस्रो चक्रको लागि ६ मापदण्ड (Criteria) र त्यस अन्तर्गतका स्नातकोत्तर कार्यक्रम सञ्चालित संस्थाहरूको लागि ८० सूचकहरू (Indicators) र स्नातक कार्यक्रम सञ्चालित संस्थाहरूको लागि ८५ सूचकहरू (Indicators)। साथै, प्राविधिक र विशिष्टीकृत संस्थाहरूको हकमा थप सूचकहरू निर्धारित छन्।

मापदण्ड (Criteria)	सूचक संख्या (स्नातक कार्यक्रम)	सूचक संख्या (स्नातकोत्तर कार्यक्रम)
१. शासन र नेतृत्व (Governance and Leadership)	१६	१५
२. पाठ्यक्रम व्यवस्थापन (Curriculum Management)	२३	२०
३. अनुसन्धान र ज्ञान विस्तार (Research and Knowledge Extension)	१३	१५
४. भौतिक श्रोतहरु (Physical Resources)	१५	१४
५. विद्यार्थी कल्याण (Student Welfare)	१०	८
६. मानव संसाधन (Human Resource)	८	८

उल्लेखित मापदण्ड तथा सूचकहरू सम्बन्धी विस्तृत विवरण आयोगको वेभसाइटबाट प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

(३) स्व-अध्ययन प्रतिवेदनको समीक्षा

उच्च शैक्षिक संस्थाबाट प्राप्तस्व-अध्ययन प्रतिवेदन परिषद् अन्तर्गत शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्राविधिक समितिले समीक्षा गर्नेछ । समीक्षाको आधारमा समितिले प्रतिवेदन स्वीकृत गर्न वा संस्थालाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्न सक्नेछ । पृष्ठपोषण प्राप्त भएमा सो बमोजिम संस्थाले कार्य प्रगति गरी अद्यावधिक विवरणहरू निर्धारित समयमा पेस गरेपछि मात्र प्राविधिक समितिले पुनः समीक्षा गरी प्रतिवेदन स्वीकृत वा अस्वीकृत गर्नेछ र समकक्षी परीक्षण टोलीको गठनका लागि शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषद्मा सिफारिस गर्नेछ ।

(४) समकक्षी परीक्षण टोलीको गठन

प्राविधिक समितिबाट स्व-अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत भएको संस्थाको समकक्षी परीक्षणका लागि परिषद्ले उच्च शैक्षिक संस्था अन्तर्गत विश्वविद्यालयको गुणस्तर परीक्षणको लागि गठन हुने समकक्षी परीक्षण टोली बढीमा पाँच सदस्यीय तथा अन्य उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको हकमा बढीमा तीन सदस्यीय विज्ञ सम्मिलित समकक्षी परीक्षण टोली गठन गर्नेछ । यसरी गठित समकक्षी परीक्षण टोलीका सदस्य र सम्बन्धित उच्च शैक्षिक संस्थाले हित नबाझिने (No Conflict of Interest) फारम भरी समकक्षी परीक्षण भ्रमण गर्नु पूर्व सचिवालयमा पेस गर्नुपर्नेछ । समकक्षी परीक्षण टोलीको गठन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिका २०८१ बमोजिम हुनेछ ।

(५) पूर्व परीक्षण भ्रमण

समकक्षी परीक्षण टोली गठन भएपश्चात सो] टोलीको पोर्टफोलियो बैठक बसी संस्थाबाट प्राप्तहुन आएको स्व-अध्ययन प्रतिवेदन एवं अनुसूचीहरूको मूल्याङ्कन गरी सन्तोषजनक ठानेमा समकक्षी परीक्षण अन्तर्गत पूर्व परीक्षण भ्रमणको तालिका स्वीकृत गर्न सक्नेछ । यस्तो भ्रमण सम्पन्न गर्ने समयावधि शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिका २०८१ मा भएको व्यवस्था बमोजिम हुनेछ ।

(६) प्रगति प्रतिवेदन तयार पार्नुपर्ने

समकक्षी परीक्षण टोलीको पूर्व भ्रमणका क्रममा दिइएका सुझावहरूमा उच्चशैक्षिक संस्थाले आवश्यक कार्य प्रगति गरी प्रगति प्रतिवेदन सहित अद्यावधिक स्व-अध्ययन प्रतिवेदन र अनुसूचीहरू समेत निर्धारित समयभित्र सचिवालयमा पेस गर्नुपर्नेछ ।

(७) पूर्ण परीक्षण भ्रमण

पूर्व परीक्षण भ्रमणको सुझाव अनुसारको प्रगति प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि परीक्षण टोलीको पोर्टफोलियो बैठक पुनः बस्नेछ । उक्त बैठकले प्रगति प्रतिवेदन तथा अद्यावधिक स्व-अध्ययन प्रतिवेदन

१८
विद्यका

र अनुसूचीहरू समेतको मूल्याङ्कन गरी सन्तोषजनक ठानेमा समकक्षी परीक्षण अन्तर्गत पूर्ण परीक्षण भ्रमणको तालिका स्वीकृत गर्नेछ र परीक्षण भ्रमण गरी निर्धारित समयमा समकक्षी भ्रमण प्रतिवेदन पेश गर्नेछ। यस्तो भ्रमण सम्पन्न गर्ने समयावधि शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिका, २०८१ मा भएको व्यवस्था बमोजिम हुनेछ।

(८) प्रतिवेदन परिषद्मा पेस हुने

समकक्षी भ्रमण प्रतिवेदन पेश भएपछि निर्धारित समयमा समकक्षी परीक्षण टोली प्रमुखले शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषद् समक्ष प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण गर्नेछ। उक्त प्रस्तुतीकरण र आवश्यक छलफल पश्चात् परिषद्ले उच्च शैक्षिक संस्थाको प्रत्यायनको लागि आयोग समक्ष सिफारिस गर्न, थप कार्य प्रगतिका लागि संस्थालाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्न वा अन्य निर्णय लिन सक्नेछ। पृष्ठपोषण प्रदान भएमा संस्थाले सो बमोजिम कार्य प्रगति गरी प्रगति प्रतिवेदन पेस गरेपछि र पूरक भ्रमणको निर्णय भएको अवस्थामा भ्रमण सम्पन्न भई प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि परिषद्मा प्रत्यायन सिफारिस सम्बन्धमा पुनः छलफल हुनेछ।

(९) आयोगले निर्णय लिने

शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन परिषद्बाट प्रत्यायनको लागि सिफारिस भई आएको संस्थालाई प्रत्यायन गर्ने सम्बन्धमा अन्तिम निर्णय आयोगले गर्नेछ।

१३.१.१ पुनः प्रत्यायन

उच्च शैक्षिक संस्थाले आफ्नो संस्थाको प्रत्यायन मान्य रहने अवधि समाप्त हुनु अगावै पुनः प्रत्यायन (Reaccreditation) का लागि प्रक्रिया सुरु गर्नुपर्नेछ। पुनः प्रत्यायन प्रक्रिया बुँदा १३.१ मा उल्लेख भए बमोजिम नै हुनेछ।

(पुनर्शः गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियाका हरेक चरणको लागि निर्धारित समय सीमा तथा शुल्क अनुसूची १४ बमोजिम हुनेछ। प्रत्यायन प्रक्रियाबारे थप जानकारीका लागि शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिका २०८१ आयोगको वेभ साइटमा राखिएको छ।

१३.१.२ गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सहभागीताका लागि उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले पुरा गर्नुपर्ने निर्धारित मापदण्ड तथा पेस गर्नुपर्ने कागजातहरू

- गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सहभागीताका लागि उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको आशय पत्र (LOI) स्वीकृतिको लागि निर्धारित मापदण्ड अनुसूची १४.१ बमोजिम हुनेछ।
- गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सहभागीताका लागि उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले आशय पत्र (LOI) पेस गर्दा संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू अनुसूची १४.२ बमोजिम हुनेछ।

१३.२ विश्वविद्यालय तथा समान स्तरका शैक्षिक संस्थाहरूको गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन

विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट सञ्चालित उच्च शिक्षामा विशिष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (NEHEP) अन्तर्गत पहिलो पटक विश्वविद्यालय तथा समान तहका संस्थाहरूको गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ। आयोगबाट विश्वविद्यालयको गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन सम्बन्धी निर्देशिका पारित गरी सो सम्बन्धी कार्य अगाडी बढाइएको छ। गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रक्रियामा सहभागी हुन कुनै पनि विश्वविद्यालय र समान स्तरका संस्थाहरूले निम्नलिखित आधार पूरा गर्नुपर्नेछ।

विश्वविद्यालय र समान स्तरका शैक्षिक संस्थाहरूको आशय पत्र स्वीकृतिको लागि निर्धारित मापदण्ड अनुसूची १४.३ बमोजिम हुनेछ।

आशय पत्र फारमको साथ विश्वविद्यालयहरू र समान स्तरका शैक्षिक संस्थाहरूले पेस गर्नुपर्ने कागजातहरूको सूची अनुसूची १४.४ बमोजिम हुनेछ।

१३.३ कार्यक्रम प्रत्यायन

विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू गुणस्तरका न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरी सञ्चालित छन् भने सुनिश्चितताको लागि आर्थिक वर्ष २०८२/८३ बाट कार्यक्रम प्रत्यायन प्रणाली लागू गर्नेछ। कार्यक्रम प्रत्यायन सम्बन्धी मापदण्ड, सूचकहरू तथा प्रक्रिया कार्यक्रम प्रत्यायन निर्देशिकामा तोके बमोजिम हुनेछ।

१३.४ अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धी व्यवस्था

प्रत्यायनकृत उच्च शैक्षिक संस्थाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रयोजनका लागि परिषद्बाट वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनको ढाँचा पारित भई आयोगको वेभासाइटमा अपलोड गरिएको छ। आर्थिक वर्ष सम्पन्न भएको ४५ दिनभित्र प्रत्यायनकृत संस्थाले वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन सचिवालयमा पेस गर्नुपर्नेछाप्राप्त प्रतिवेदनको विश्लेषणको आधारमा प्रत्यायनकृत संस्थाको वर्गीकरण गरी अनुगमन गरिनेछ। अनुगमन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था शैक्षिक गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन निर्देशिका, २०८१ ले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

उच्च शैक्षिक संस्थाद्वारा सञ्चालित कार्यक्रमको गुणस्तर र प्रत्यानका लागि सो सम्बन्धी निर्देशिकामा तोके बमोजिम हुनेछ।

१३.५ गुणस्तर अभिवृद्धि (Quality Enhancement) कार्यक्रम सम्बन्धी व्यवस्था

विश्वविद्यालय अनुदान आयोगअन्तर्गत सञ्चालित उच्च शिक्षामा विशिष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम (Nurturing Excellence in Higher Education Programme-NEHEP) को Result Area २ अन्तर्गतका मध्य Sub Results Areas गुणस्तर अभिवृद्धि (Quality Enhancement) कार्यक्रममा सहभागिताको लागि विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट गुणस्तर प्रत्यायनकृत भई परिषद्ले तोकेबमोजिम न्यूनतम योग्यता तथा शर्तहरू पूरा गरेका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूले उच्च शिक्षामा विशिष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम सम्बन्धी कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Operations Manual) को परिच्छेद ५.२ मा भएको व्यवस्था अनुसार आवेदन पेस गर्नुपर्नेछ। थप जानकारीका लागि आयोगको वेभ साइटमा रहेको कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Operations Manual) हेर्न सकिनेछ।